

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/170291,80-lat-temu-gen-Wladyslaw-Sikorski-powolal-Armie-Polska-na-Wschodzie.html>
2022-12-09, 16:55

80 lat temu gen. Władysław Sikorski powołał Armię Polską na Wschodzie

Data publikacji 12.09.2022

Na podstawie rozkazu Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych, gen. broni Władysława Sikorskiego, 12 września 1942 r. została utworzona Armia Polska na Wschodzie w Iraku, Iranie i Palestynie z połączenia Wojska Polskiego na Środkowym Wschodzie i Polskich Sił Zbrojnych w ZSRS.

W wyniku szybkiej ofensywy Wehrmachtu w 1941 r., w związku z realizacją operacji Barbarossa, sowiecki przywódca Józef Stalin zrewidował politykę wobec Polaków.

Władze w Moskwie wznowiły relacje dyplomatyczne z polskim rządem i zawarły z nim 14 sierpnia 1941 r. umowę wojskową. Przewidywała ona, że „w możliwie najkrótszym czasie” powstanie w ZSRS polskie wojsko - podległe organizacyjnie Sikorskiemu jako Naczelnemu Wodzowi i walczące u boku Armii Czerwonej przeciwko Niemcom. Zasilili je Polacy zwalniani m.in. z więzień, obozów i miejsc zesłania. Także gen. Władysław Anders, mianowany dowódcą Armii Polskiej w ZSRS, miał za sobą prawie dwa lata pobytu w sowieckich więzieniach.

Wizytacja oddziałów PSZ na Bliskim Wschodzie przez gen. Władysława Sikorskiego

Powstającemu wojsku brakowało wszystkiego: broni, żywności czy odzieży. Nie brakowało tylko bojowego ducha.

„Pierwszy i – daj, Boże – ostatni raz w życiu przyjąłem defiladę żołnierzy bez butów. Uparli się, że chcą maszerować. Chcą pokazać bolszewikom, że bosymi, poranionymi nogami

potrafią na piasku wybić takt wojskowy jako początek swego marszu do Polski" - wspominał później Anders

Wiosną 1942 r. żołnierze Andersa wciąż byli niedożywieni i niedostatecznie wyposażeni, a co gorsza nękani epidemiami. W porozumieniu z władzami sowieckimi zapadła decyzja o ewakuacji z ZSRS najpierw części, a później całej polskiej armii i przebywających przy nich cywilów. Ludność cywilna – prawie 38 tys. osób, w tym niemal 9 tys. dzieci – znalazła potem schronienie na czterech kontynentach: m.in. w Afryce Wschodniej, Indiach, Meksyku i Nowej Zelandii. **Żołnierzy ewakuowano blisko 80 tys. Przebyli oni długą drogę przez Persję, Irak, Palestynę i Egipt.** W końcu dotarli do Włoch, gdzie jako 2. Korpus Polski wstawili się zdobyciem Monte Cassino, Ankony i Bolonii. Słynny generał USA George S. Patton zanotował po spotkaniu z Andersem, że oddziały polskie „prezentują się najlepiej ze wszystkich”, jakie widział, „łącznie z brytyjskimi i amerykańskimi”.

Gdy 2. Korpus Polski toczył zacięte boje we Włoszech, inny chwalebny szlak – przez Francję, Belgię, Holandię, aż do niemieckiego Wilhelmshaven – przemierzała 1. Dywizja Pancerna gen. Stanisława Maczka nazywana „czarnymi diabłami”.

Żołnierze Polskich Sił Zbrojnych (w szczytowym momencie wojny była to niemal dwustutysięczna armia) odegrali też istotną rolę na wielu innych frontach: pod Narwikiem, w Bitwie o Anglię, pod Tobrukiem czy Arnhem. Ramie w ramie z Brytyjczykami, Amerykanami i przedstawicielami innych narodów walczyli o wolność, godność i pokój nie tylko dla siebie, lecz również dla innych. Ich wkład w zwycięstwo nad hitlerowską Rzeszą jest bezsporny.

Koniec wojny przyniósł jednak rozstrzygnięcia dalekie od wolnościowych aspiracji Polaków. Władzę w Warszawie przejęli komuniści podporządkowani Sowietom. Generałom Andersowi i Maczkowi, którzy jak wielu rodaków wybrali trudny los emigranta, odebrano polskie obywatelstwo. **Spośród żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych ok. 120 tys. zdecydowało się wrócić do kraju, lecz nierzadko w ojczyźnie czekały na nich surowe represje.** Wielu za życia nie doczekało się należytego uznania.

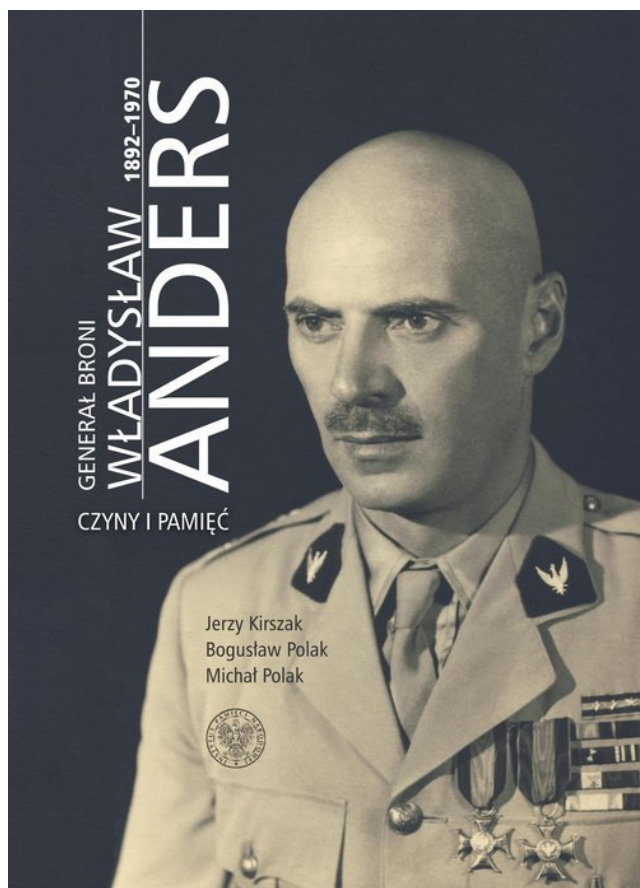
W związku z 80. rocznicą rozpoczęcia wędrówki armii gen. Andersa ewakuowanej z ZSRS Instytut Pamięci Narodowej przygotował międzynarodowy projekt edukacyjno-memoratywny pt. „**Szlaki Nadziei. Odyseja Wolności**”, który ma na celu upamiętnić wysiłek zbrojny Polskich Sił Zbrojnych podczas II wojny światowej oraz losy ludności cywilnej ewakuowanej z ZSRS wraz z armią gen. Andersa.

Do tej pory wystawa była zaprezentowana w kilku miastach w Polsce (m.in. Warszawa,

Gdańsk, Lublin) i za granicą (Isfahan, Teheran, Nur-Sułtan, Houston, Mississauga, Pretoria). Obecnie wystawę można oglądać w Sanoku (ul. Zamkowa 2) do 30 września 2022 r. Zachęcamy również do śledzenia strony projektu, gdzie na bieżąco aktualizujemy informacje o trasie wystawy: <https://szlakinadziei.ipn.gov.pl/>

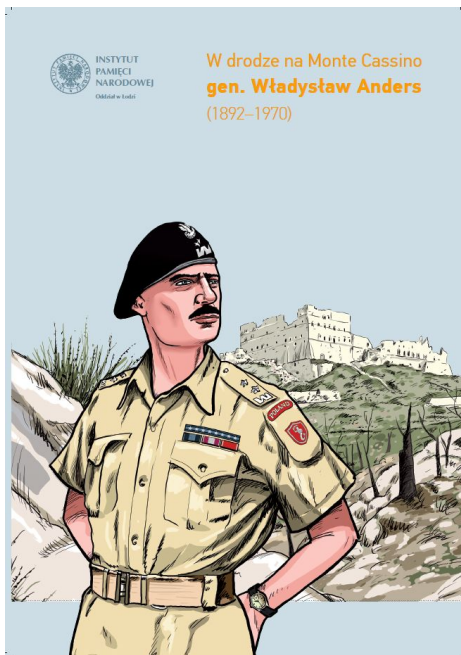
Generał Władysław Anders zajął trwałe miejsce w panteonie narodowym wśród najwybitniejszych wodzów polskich XX w. W związku z tym IPN w 2022 r. wydał książkę pt. „*Generał broni Władysław Anders 1892-1970. Czyny i pamięć*” autorów Jerzego Kirszaka, Bogusława Polaka, Michała Polaka. Niniejszą książkę można nabyć w naszych księgarniach lub online na ksiegarniaipn.pl.

We wrześniu 2021 r. nakładem wyd. IPN ukazała się broszura edukacyjna pt. „*W drodze na*

Monte Cassino – gen. Władysław Anders (1892-1970)”, która stanowi przypomnienie życiorysu i zasług gen. Władysława Andersa. Jego determinacja uratowała dziesiątki tysięcy deportowanych i uwięzionych w łagrach Związku Sowieckiego Polaków. To dzięki gen. Andersowi stworzono i wyszkolono polskie jednostki, które w 1944 r. – jako 2. Korpus Polski – weszły do działań na froncie włoskim. Broszura zawiera również opisy bohaterskich czynów polskiego żołnierza, który zastąpił w bojach o Monte Cassino, Ankonę i Bolonię. Tekst główny uzupełniają relacje świadków opisywanych wydarzeń oraz mapy i rysunki autorstwa Tomasza Wilczkiewicza. Broszura jest bezpłatna i do pobrania pod poniższym linkiem: <https://cutt.ly/fCWLIQk>

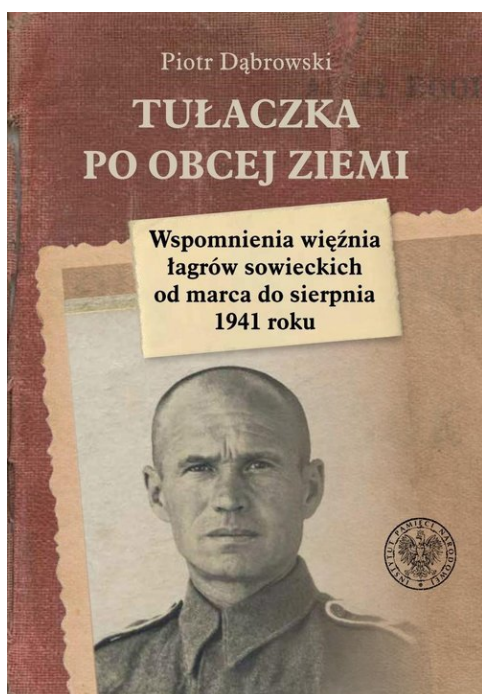
Polecamy też wystawę [„Z łagrów na Monte Cassino. Generał Władysław Anders i 2. Korpus Polski”](#).

W 2022 r. IPN wydał książkę pt. „Wciąż szukamy Ojczyzny zgubionej w wrześniowych chmurach? Wojennym szlakiem majora Władysława Drelicharza (1913 - 1944)” autorki Marii Radożyckiej-Paoletti. Niniejszy tytuł to biografia wybitnego dowódcy wojsk pancernych 2. Korpusu Polskiego, mjr. Władysława Drelicharza ze szczególnym uwzględnieniem działań we Włoszech w 1944 r., przedstawiona na szerszym tle losów żołnierza polskiego w II wojnie światowej. Książkę można nabyć w naszych księgarniach lub online.

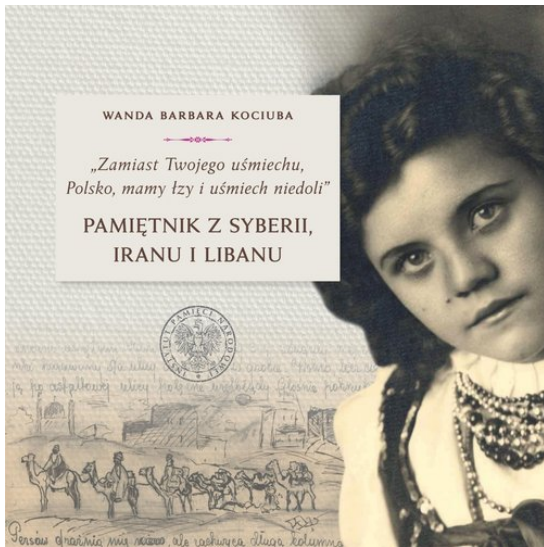

W 2021 r. nakładem wydawnictwa IPN ukazała się książka „Tułaczka po obcej ziemi. Wspomnienia więźnia łagrów sowieckich od marca do sierpnia 1941 roku”. Niniejsza publikacja zawiera zapiski z dziennika Piotra Dąbrowskiego więźnia Kozielska, który losu tysięcy innych polskich ofiar uniknął tylko dzięki temu, że do obozu trafił dopiero w lipcu 1940 r. – wraz z grupą Polaków zagarniętych przez władze sowieckie na anektowanej Litwie. Książkę można nabyć pod poniższym linkiem: <https://cutt.ly/SCWBPIr>

W 2021 r. ukazało się również albumowe, wydanie pamiętnika Wandy Kociuby dotyczącego deportacji na Syberię, ewakuacji z armią Andersa do Iranu, nauki w Isfahanie, a następnie

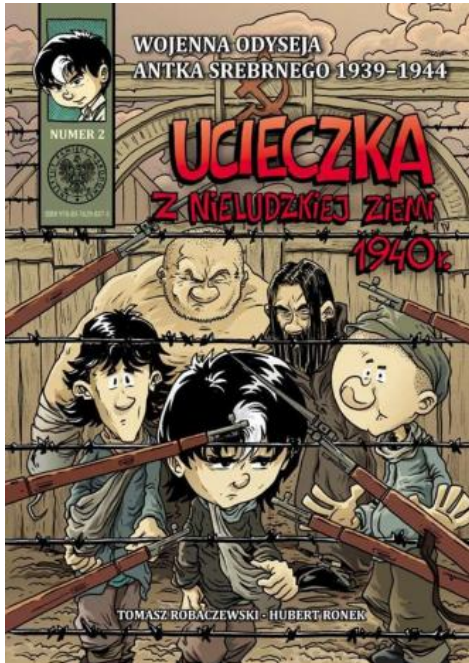
pobytu w Libanie. Pamiętnik Wandy Kociuby dotyczący deportacji na Syberię, ewakuacji z armią Andersa do Iranu, nauki w Isfahanie, a następnie pobytu w Libanie. Pamiętnik jest źródłem historycznym do odtwarzania losów młodego pokolenia Polaków idących tym samym co autorka szlakiem. Są tu informacje o życiu codziennym, pożywieniu, ubraniach, warunkach mieszkaniowych, nauce, pracy harcerskiej, o życiu religijnym i kulturalnym na tułacznych szlakach. Jest też ta trudno uchwytna w oficjalnych dokumentach i sprawozdaniach sfera odczuć i przeżywania otaczającej rzeczywistości. Książkę można nabyć pod poniższym linkiem: <https://cutt.ly/kCWBLLV>

W 2020 r. ukazała się też książka „Armia Andersa w ZSRS 1941-1942. Niespełnione braterstwo broni z Armią Czerwoną. Seria: Biblioteka Biuletynu IPN” autora Sławomira Kalbarczyka. Książkę można nabyć pod poniższym linkiem: <https://cutt.ly/YCWBM0M>

W 2015 r. nakładem wyd. IPN ukazał się zeszyt komiksu „Wojenna Odyseja Antka Srebrnego 1939-1944. Ucieczka z nieludzkiej ziemi 1940 r.”, który w przystępny sposób dla najmłodszych czytelników opowiada o losach Antka Srebrnego. Komiks można nabyć pod poniższym linkiem: <https://cutt.ly/qCWB58R>

Polecamy także liczne materiały poświęcone Polskim Siłom Zbrojnym na Zachodzie, zebrane w portalu przystanekhistoria.pl:

Bartosz Bolesławski, [Powojenne dylematy żołnierzy Andersa](#)

Iwona Fischer, [Marsz Szlakiem I Kompanii Kadrowej. Tradycja i współczesność](#)

Juliusz S. Tym, [Polska 1. Dywizja Pancerna 1942-1947](#)

Teodor Gąsiorowski, [Ze Lwowa na krakowski pomnik](#)

[Zesłaniec żołnierzem gen. Maczka – SZLAKI NADZIEI: świadectwa Niezwyciężonych](#)

Wizytacja oddziałów
PSZ na Bliskim
Wschodzie przez gen.

Żołnierze Andersa
maszerują podczas

Polacy i Arabowie

Władysław Sikorskiego

defilady w Buzułuku w
grudniu 1941 r.

pozują do zdjęcia w
trakcie przejazdu 3.
Dywizji Strzelców
Karpackich z Palestyny
do Iraku.